

صدا و سیما جمهوری اسلامی ایران

معاونت سیاسی

اداره پژوهش‌های سیاسی

گفتمان سازی رسانه‌ای بیانیه گام دوم انقلاب

معنویت و اخلاق

فرآورده‌های خبری و تولیدات پژوهشی در بخش‌های زیر قابل دسترس است:

– وب سایت خبرگزاری صدا و سیما (سرویس پژوهش) <http://www.iribnews.ir>

پژوهشگر: فریفته هدایتی

فهرست مطالب

عنوان	صفحه
مقدمه	۳
شبکه معنایی مربوط به محور «معنویت و اخلاق» در بیانیه گام دوم انقلاب، بر اساس بیانات مقام معظم رهبری در ده سال گذشته ..	۵
الف- سطوح مورد تاکید در ارتقای معنوی / اخلاقی	۵
ب- غایت و سرانجام معنویت و اخلاق	۸
اخلاق و معنویت به مثابه پایه های مهم در اندیشه انقلاب اسلامی و حکومت ورزی	۹

مقدمه

بیانیه گام دوم انقلاب اسلامی، ضمن تبیین اجمالی پیشینه انقلاب اسلامی چشم انداز آینده آن را از منظر بالاترین مقام سیاسی کشور تشریح و این چشم انداز را در چند محور بیان می‌کند. "معنویت و اخلاق" دومین محور مورد تاکید مقام معظم رهبری در بیانیه گام دوم است که بلافاصله بعد از مبحث "علم و پژوهش" مطرح شده است و این حاکی از اهمیت و ضرورت توجه به معنویت و اخلاق، به عنوان جهت‌دهنده همه حرکت‌ها و فعالیت‌های فردی و اجتماعی در جهت پیشرفت و تعالی جامعه است. چنانکه ایشان در این بیانیه در تعریف و تبیین اهمیت معنویت و اخلاق تاکید می‌فرمایند:

«معنویت به معنی برجسته کردن ارزشهای معنوی از قبیل: اخلاص، ایثار، توکل، ایمان در خود و در جامعه است و اخلاق به معنی رعایت فضیلت‌هایی چون خیرخواهی، گذشت، کمک به نیازمند، راستگویی، شجاعت، تواضع، اعتماد به نفس و دیگر خلقیات نیکو است. معنویت و اخلاق، جهت‌دهنده همه حرکتها و فعالیت‌های فردی و اجتماعی و نیاز اصلی جامعه است؛ بودن آنها، محیط زندگی را حتی با کمبودهای مادی، بهشت می‌سازد و نبودن آن حتی با برخورداری مادی، جهنم می‌آفریند.»

و با تاکید بر لزوم جهاد و تلاش برای رشد و تقویت شعور معنوی و اخلاقی در جامعه، مسئولیت و وظیفه سنگین حکومتها، دولتمردان و نهادهای اجتماعی و رسانه‌ها را در این زمینه، نه یک نقش دستوری، که در نقش الگویی عمل کننده و زمینه‌ساز و مقابله کننده هوشمندانه و معقولانه با کانون‌های ضد معنویت و اخلاق، می‌دانند:

«شعور معنوی و وجدان اخلاقی در جامعه هرچه بیشتر رشد کند، برکات بیشتری به بار می‌آورد؛ این، بی‌گمان محتاج جهاد و تلاش است و این تلاش و جهاد، بدون همراهی حکومت‌ها توفیق چندانی نخواهد یافت. اخلاق و معنویت، البته با دستور و فرمان به دست نمی‌آید، پس حکومت‌ها نمی‌توانند آن را با قدرت قاهره ایجاد کنند، اما اولاً خود باید منش و رفتار اخلاقی و معنوی داشته باشند، و ثانیاً زمینه را برای رواج آن در جامعه فراهم کنند و به نهادهای اجتماعی در این باره میدان دهند و کمک برسانند؛ با کانون‌های ضد معنویت و اخلاق، به شیوه معقول بستیزند و خلاصه اجازه ندهند که جهنمی‌ها مردم را با زور و فریب، جهنمی کنند.»

ابزارهای رسانه‌ای پیشرفته و فراگیر، امکان بسیار خطرناکی در اختیار کانون‌های ضد معنویت و ضد اخلاق نهاده است و هم‌اکنون تهاجم روزافزون دشمنان به دل‌های پاک جوانان و نوجوانان و حتی نونهالان با بهره‌گیری از این ابزارها را به چشم خود می‌بینیم. دستگاه‌های مسئول حکومتی در این باره وظایفی سنگین بر عهده دارند که باید هوشمندانه و کاملاً مسئولانه صورت گیرد و این البته به معنی رفع مسئولیت از اشخاص و نهادهای غیرحکومتی

نیست. در دوره پیش‌رو باید در این باره‌ها برنامه‌های کوتاه‌مدت و میان‌مدت جامعی تنظیم و اجرا شود؛ ان‌شاء‌الله.^۱

از کارکردهای مهم و قابل توجه بیانیه گام دوم انقلاب، حرکت از معانی و انگاره‌ها به سوی گفتمانها است. ایشان تاکید می‌کنند که باید این گفتمان‌سازی انجام بگیرد که البته نقش رسانه‌ها و بخصوص نقش روحانیون و نقش بزرگان و اساتید دانشگاهی حتما نقش بارز و مهمی است.^۲

گفتمان‌سازی، فرآیند همه‌گیر کردن یک مفهوم و یک معرفت با استفاده از برنامه‌ریزی مداوم و دائمی تبلیغی و با هدف میانی رشد اندیشه، بینش و باور همراه با احساس مسئولیت و تعهد جامعه است و هدف نهایی آن، رشد اعمال صالح در جامعه است.^۳ گفتمان را باید «شرایط تفاهم و مفاهمه در جامعه» بدانیم. بر این مبنا، باور عمومی، تجلی‌گاه گفتمان جامعه است؛ گفتمان یعنی آن وضعیتی که یک سخن (یک آرمان، یک معرفت و...) مورد تفاهم، قبول و پذیرش عموم مردم تلقی شود و مردم به آن توجه کنند؛ گفتمان جامعه، مفهوم و معرفتی است که در برهه‌ای از زمان در یک جامعه همه‌گیر می‌شود.^۴

مقام معظم رهبری نیز درباره اهمیت گفتمان‌سازی در خصوص آرمانهای انقلاب می‌فرمایند: اگر می‌خواهیم یک خواسته‌ای تحقق پیدا کند، قدم اول این است که این خواسته را به صورت یک گفتمان پذیرفته شده در بیاوریم.^۵ به این منظور نهادهای دست اندر کار فرهنگ سازی و گفتمان سازی به‌ویژه رسانه ملی باید با شناسایی شاخص‌های مورد نظر مقام معظم رهبری در خصوص "معنویت و اخلاق"، مفاهیم و مقوله‌های اصلی این گفتمان را محور تولید محتوای خود قرار دهند و به شیوه‌های مختلف به تکرار هنرمندانه آنها بپردازند.

بهترین مرجع برای استخراج این مفاهیم و مقوله‌ها نیز بیانات مقام معظم رهبری است و لذا این پژوهش^۶ با استخراج این مفاهیم و مقوله‌های از بیانات معظم له در ده سال گذشته به روش تحلیل مضمونی، در صدد است تا زمینه‌ای برای سیاستگذاری و تولید محتوای رسانه‌ای برای گفتمان سازی "معنویت و اخلاق"، به عنوان دومین محور اصلی بیانیه گام دوم انقلاب، فراهم آورد.

۱. همان.

۲. همان.

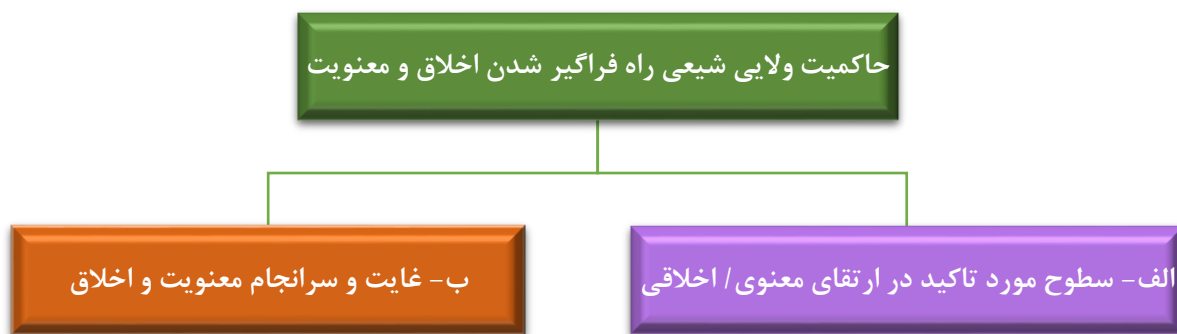
۳. اشیری، سعید، ده کارکرد گفتمانی بیانیه گام دوم انقلاب، پایگاه اطلاع‌رسانی دفتر مقام معظم رهبری، ۹۷/۱۲/۱۱

۴. همان منبع.

۵. بیانات، پایگاه اطلاع‌رسانی دفتر مقام معظم رهبری، ۹۴/۴/۱۳

۶. این پژوهش بر اساس مجموعه کتابهای "گفتمان سازی بیانیه گام دوم انقلاب"، مرکز تحقیقات صدا و سیما ج.۱، تهران، ۱۳۹۸، انجام شده است.

شبکه معنایی مربوط به محور «معنویت و اخلاق» در بیانیه گام دوم انقلاب، بر اساس بیانات مقام معظم رهبری در ده سال گذشته

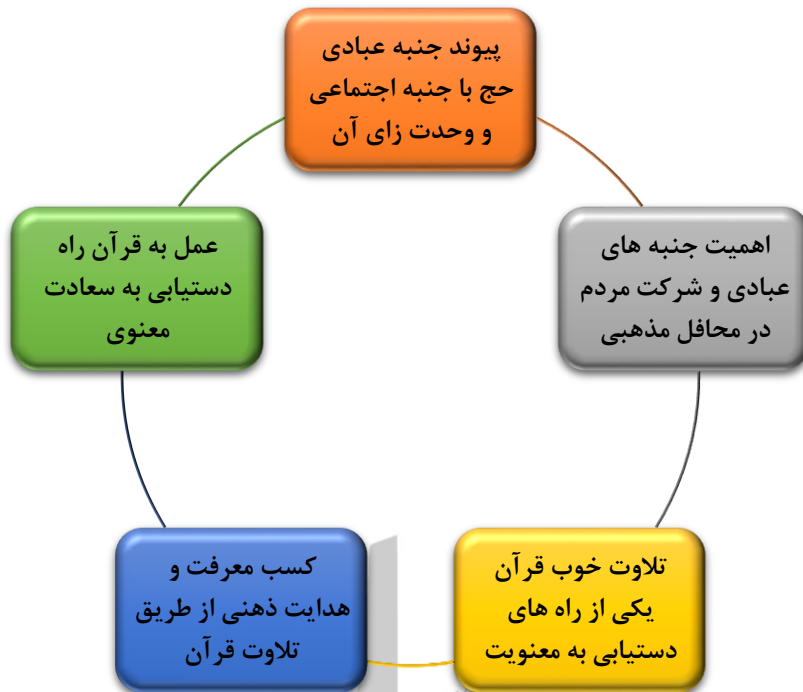
الف- سطوح مورد تاکید در ارتقای معنوی / اخلاقی

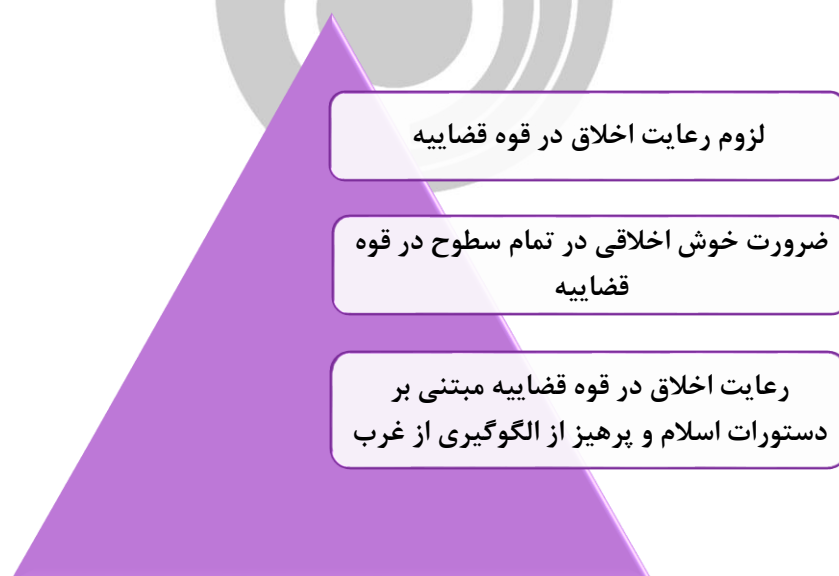
الف-۱- تصحیح و ترویج سبک زندگی فردی با رعایت اخلاق اسلامی

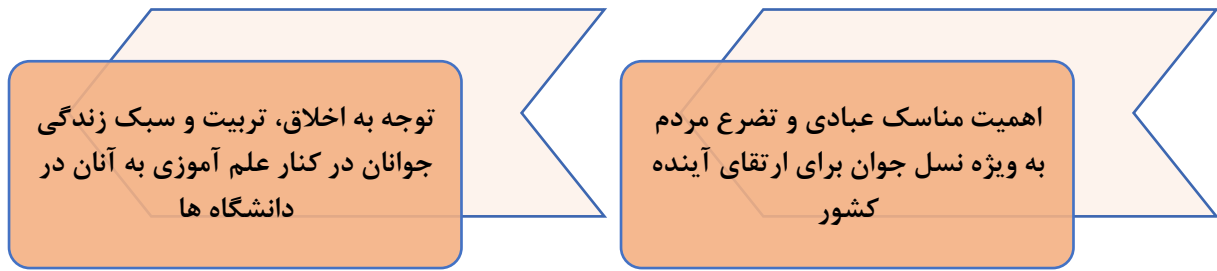
الف-۲ - تعمق در انجام مناسک دینی برای رسیدن به کمال معنوی

الف-۳ - اهمیت رعایت اخلاق اسلامی در برخورد با مردم و اجرای عدالت

الف-۴- تربیت و هدایت نسل آینده برای سبک زندگی اسلامی

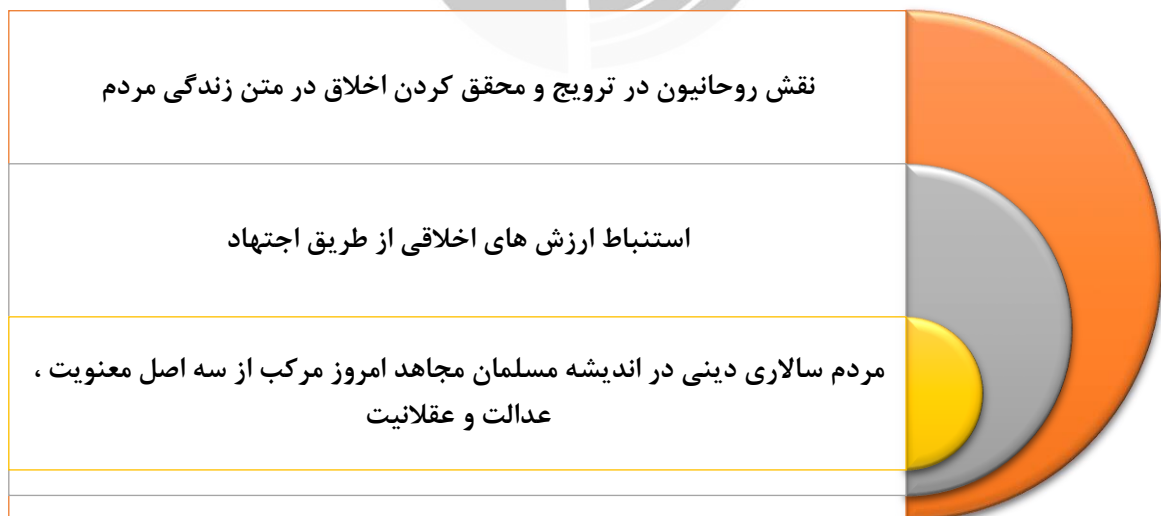

الف-۵- هنر ارزشمند و متعالی مروج معنویت و اخلاق

الف-۶- ضرورت نقش آفرینی نهادهای دینی در رشد و تکامل جامعه اسلامی از طریق

بازشناسی ارزش های اخلاقی

ب- غایت و سرانجام معنویت و اخلاق

ب-۱- تعمیم اخلاق، ترویج معنویت همراه با توسعه مادی راه دستیابی به تمدن اسلامی

ب-۲- انحطاط اخلاقی سرانجام ایدئولوژیهای مبلغ جدایی دین از سیاست

اخلاق و معنویت به مثابه پایه های مهم در اندیشه انقلاب اسلامی و حکومت ورزی

مقام معظم رهبری اخلاق و معنویت را نه تنها عامل برکت برای خانواده، جامعه و ملت می دانند، بلکه آن را یکی از پایه های مهم در اندیشه انقلاب اسلامی و حکومت ورزی بر می شمارند. از این رو به تناسب مخاطبان خود اعم از دولتمردان روحانیون یا عموم مردم توصیه هایی مبتنی بر حفظ اخلاق دارند. به این ترتیب حوزه و شمول معنایی این محور از سطح اعتقادی و ایدئولوژیک فراتر می رود و با حوزه های دیگری اعم از سیاست و اجتماع پیوند می خورد. مهمتر از همه آنکه نگاه ایشان تنها به جنبه های عبادی برای رسیدن به معنویت محدود نمی شود. و درک و فهم این رفتارهای عبادی برای رسیدن و درک حقیقت و معنا از سوی ایشان بسیار مهم است. این نکته را می توان در جمله هایی که خطاب به روحانیون و طلاب در استنباط اخلاق و معنویت ایراد شده است به خوبی دریافت و اثبات کرد. در این میان چند نکته از اهمیت و وزن بیشتری برخوردار است:

- ۱
- توجه به اصول و هنجارهای اخلاقی برگرفته از اندیشه دینی و پرهیز از الگوهای اخلاقی غرب. نکته مهم این که ایشان به طور مطلق اخلاق غربی را رد و نفی نمی کنند و معتقدند باید ویژگی های خوب اخلاقی آنها را اخذ و ترویج کرد.

- ۲
- ایشان به ترویج اخلاق اسلامی در جامعه به ویژه در میان جوانان اهمیت خاصی می دهند

- ۳
- توسعه مادی را در کنار پیشرفت معنوی مورد تاکید قرار می دهند.